

staan, geeft hij daarvan op 10 April 1908 Aan N. N. rekenschap met het volgende schrijven:

„Gij vraagt mij, of de schrijver van de brieven aan een vriend te Jeruzalem reeds helemaal dood is en zich niets meer aantrekt van het openbare leven in kerk en staat en maatschappij?

„Mijn antwoord hierop is: neen, hij is nog niet helemaal dood, maar toch wel stervende, zoodat er geen hoop op beterschap of weer opbloeien van het ingezonken leven meer bestaat.

„Ik wenschte wel er te kunnen bijvoegen wat Paulus zegt: terwijl de uitwendige mensch verdorven wordt, wordt de inwendige vernieuwd, van dag tot dag; of: vergetende hetgeen achter is strek ik mij uit naar hetgeen voor is!

„Dit zijn evenwel dingen, waarover men niet zoo in het openbaar kan schrijven. En ook is het de tijd niet, althans in onze kringen, om veel op het inwendige leven te letten. Een levend mensch klaagt nu meer over de sociale toestanden, dan over eigen zonden en ongelijkvormigheid aan Christus. Wat heb je aan al dat klagen?

„Gij ziet dus, waarde broeder, dat de schrijver van de brieven aan een vriend te Jeruzalem nog wel niet helemaal dood, maar toch stervende is, en zich onbevoegd acht om een houding aan te nemen alsof hij, nog frisch en vrolijk, over alles mag meepraten.

„Toen de laatste Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk, in de Plantagekerk te Amsterdam, gesloten werd, heb ik gevoeld, dat hiermede ook een tijdperk in ons Kerkelijk en, in verband hiermede, ook in mijn persoonlijk leven, werd afgesloten. En nu is het wel zoo, dat we bij ons gevoel niet mogen leven of daar een grond van maken; maar dat neemt niet weg, dat het er toch is, en dat het ook behoort tot ons menselijke wezen. Nog niet zoolang geleden heeft de Standaard een belangwekkend college gegeven over „Ons instinctieve leven“ en de macht en belangrijkheid er van aangetoond. De ontwikkeling, die na 1892 gekomen is, heeft mij dan ook in mijn gevoel bevestigd, en mij doen begrijpen, dat er ook een tijd van zwijgen is. Toen ik mijn congé als redacteur van „De Bazuin“ thuis kreeg, kon ik zeggen: ik heb het verwacht. Overwegende, dat niemand macht over ons heeft, tenzij het hem van boven gegeven zij, heb ik in alles volkomen leeren berusten.

„En nu wil dit niet zeggen, dat ik de verschijnselen en de toestanden, die in het leven treden, niet meer volg en met belangstelling gade sla. En ook niet, dat mijne vingers te stram zijn om te schrijven, maar wel, dat ik niet meer kan schrijven met voldoende kennis en juistheid van oordeel, om anderen voor te lichten. Het zou een matte herhaling worden van wat ik meermalen gezegd heb, en daarbij het gevaar doen ontstaan, dat nog enkelen er zich aan klemmen, en daardoor zou de strijd der meeningen nog grooter worden.

„Ik voor mij kan dan ook de publieke bespreking der dingen, zonder verdriet, aan anderen overlaten. In mijn jongen tijd had ik slechts ééne, mijn leven beheerschende, begeerte, om verkondiger van de vrije genade Gods te zijn. Geheel mijn zelfbeschouwing en levensbeschouwing wortelt in de eeuwige, vrijmachtige verkiezing. Eerzucht was mij volkomen vreemd. Maar toen, in later jaren, de menschen mij naar voren drongen, toen is ook de eerzucht gekomen, en met haar de verdorring des gemoeds. En nu begeer ik niets anders dan te mogen eindigen gelijk ik begonnen ben: verkondiger te zijn van de vrijmachtige en algenoegzame genade Gods, zoolang de krachten van ziel en lichaam daartoe geschonken worden. Voor het overige wensch ik belangstellend en biddend toeschouwer te blijven.”

Hiermede nam de publicist Gispén afscheid van de pers, oud en der dagen zat geworden.

RULLMANN.

De reactie op het geschrift van Prof. Visscher.

We wijdden enkele woorden aan den hoogleeraar Visscher, wiens booze buien niet zoo veel indruk maken zouden, indien niet de A.-R. pers voor een deel er ruchtbaarheid aan gaf, en eenzijdig juist daaraan gaf. We zullen nu enkele contra-stemmen laten hooren.

De De Bondt in „Leidsche Kerkbode“:

a. „De geest der jongeren“ zou niet bedacht hebben, dat de bundel Evangelische Gezangen „uit den jare 1805“ is. Maar onze Kerken hebben altijd dien bundel verworpen.

Dien bundel als zoodanig.

Zij beschikken gelukkig over onderscheidingsvermogen, waardoor zij het „goede van het snoede“ konden scheiden.

Van twintig liederen, die de Synode van Middelburg heeft ingevoerd, komen er inderdaad ook een paar voor in den door Prof. Visscher bedoelden bundel. Maar juist het feit, dat de Synode van de tweehonderd zooveel liederen er slechts een paar kon gebruiken,

wijst er op, dat de „geest der jongeren“ de bezwaren der „vaderen“ kent en erkent.

Wie is nu „grenzeloos oppervlakkig“?

b. Prof. Visscher betwijfelt, of onze Synode nog heeten kan door den Heiligen Geest geleid, met name als men zich herinnert, hoe de oud-Gereformeerden er besproken werden en hoe zelfs (!) Prof. Visscher en De Kersten er over de tong gingen.

Volgens Van Dale's woordenboek beteekent de uitdrukking „Iemand over de tong laten gaan“ veel over hem spreken.

De hoogleeraar stelt het dus voor, alsof in de drie weken, dat de Synode vergaderde, herhaaldelijk Prof. Visscher en De Kersten een onderwerp van discussie uitmaakten. Of, dat er althans één vergadering geweest moet zijn, waarin veel over deze beide heeren gesproken is.

Ach neen. De wakkere president heeft er voor gezorgd, dat deze Synode in korten tijd ontzaglijk veel afdeed. Onderwerpen, die buiten de Synode om gingen, zijn er niet besproken.

Hoe komt Prof. Visscher dan aan dat „over de tong gaan“?

Op Koninginnedag, den dag van de groote discussie over de gezangen, zei De Meynen van Dordrecht, dat we niet uit vrees de gezangen moesten tegenhouden. Immers, er zijn menschen, die op alles afvliegen, die critiek hebben, hoe de beslissing ook valt en zoo luidt het verslag: „Is het de vrees, voor degenen, die op alles afvliegen, getuige wat de heeren De Kersten en Prof. Visscher hebben geschreven over spr's simpele uitlating in zijn Kerkbode over knielbankjes?“

Dit is nu alles.

Wat heeft De Meynen hier nu te veel gezegd?

Een enkele opmerking had De Meynen indertijd gemaakt over knielend bidden. Prof. Visscher maakte daarvan: Ze hebben behoefte aan knielbankjes. Daardoor kreeg die opmerking een hatelijk accent.

Welnu, zegt De Meynen, als ge nu ziet, hoe men van een zoo onschuldige zaak als deze nog een ophel maakt, behoeft ge u niet te verwonderen, dat deze zelfde menschen critiek zullen hebben, als wij met de gezangen doorgaan.

Maar moeten we daarvoor opzij gaan?

En wat De Meynen beweerde, wordt onmiddellijk gestaafd door Prof. Visscher. Want wie eenmaal 'mans naam durft uitspreken, wordt geacht iemand te zijn, die hem over de tong laat gaan!

c. De Synode zal niet geleid zijn door den Heiligen Geest, want... zelfs Prof. Visscher ging er over de tong.

Wie lijdt hier nu aan „onbewuste zelfverblindings“? d. De leiding van den Heiligen Geest wil niet zeggen, dat elk Synode-lid in zijn besprekingen onfeilbaar is!

Voor ons, die het reformatisch beginsel hooghouden, wil de leiding van den Heiligen Geest op onze Synodes zeggen, dat God, ondanks onze zonden en kortzichtigheden de besluiten toch zoo doet nemen, als in het waarachtig belang van de Kerken is.

M.a.w. al had inderdaad een Synode-lid eens iets gezegd over Prof. Visscher, dat zeer ongepast was, (wat hier absoluut niet gebeurd is), dan heeft dat niets, letterlijk niets te maken met de leiding van den Heiligen Geest.

Het is juist ons geloof in die leiding, dat ons zeggen doet: Ondanks de struikelingen van de Synode-leden, zal God de Synode van Zijn Kerken brengen, waar Hij haar hebben wil.

e. Het „soort apostolisch schrijven“ is nog niet geconspiceerd, in elk geval nog niet gepubliceerd. Toch gewaagt Prof. Visscher al van „roerende en vrome woorden“.

Wie heeft hier nu recht om „verbaasd te staan“? f. Eindelijk. Wat moet niet de wereld (dat is bijzaak), maar wat moet de Koning der Kerk zeggen van het geschrift van Prof. Visscher?

De Boeyinga in „Haarlemsch Kerkblad“:

Kunt ge het u voorstellen, dat een watergeus terecht komt in een hofje?

Dat onmogelijke doet Prof. Visscher zelf. Hij, die indertijd door Dr. Kuyper gehuldigd werd als de man met den stoeren geuzenkop, houdt zich nu op met hofjes-kietspraat. Op zijn bankje in het „Gereformeerd Weekblad“, de stramme leden gekoesterd door een lekker zonnetje, zit deze oude rakker al tijden lang beuzelingen te femelen.

Hoor hem nu weer eens op zijn wrakke praatstoel leuteren over onze Synode: „De geest der jongeren koos den bij de afscheiding afgezworen gezangbundel der verlaten Hervormde Kerk voor een deel tot bron voor de in de Gereformeerde Kerken thans uitgebreide „gezangenbundel achter de psalmen“.

Deze aantijging behoeft niet eens meer weerlegging. Het is voldoende, haar te signaleren.

En dan jaumiert hij verder of de Synode der Gereformeerde Kerken nog heeten kan door den Heiligen Geest geleid, vooral als men zich herinnert, hoe Prof. Visscher en De Kersten er over de tong gingen.

Neen, professor, ge zijt niet over de tong gegaan. Men heeft alleen gewezen op uw droef bedrijf, dat ge nu en dan uw toga aflegt en in jak en met neepjes op den hoes der straat jokkentjes staat te wauwelen over onze Kerken.

Doch luister verder naar zijn bankjespraat van heden: „Wie zich nu voor den geest stelt, dat deze zelfde broederen op diezelfde Synode, medewerkten aan de zending van een soort apostolisch schrijven aan Christelijk-Gereformeerden, Gereformeerden Bonders, Confessioneelen en ook aan de oud-Gereformeerden, waarin met roerende en vrome woorden getuigd wordt van de diepgevoelde behoefte aan hereniging aller Gereformeerden, die moet wel verbaasd staan over de onbewuste zelfverblindings en geestelijke verstarring, die in deze huize zich vertoonden. Wat moet de wereld nu toch wel denken over het geestelijk gehalte dezer synodale behoefte aan eenheid!“

In, professor, dit „apostolisch schrijven“ wordt ook aan u gendresseerd. Want de Synode is er vast van overtuigd, dat, als u eens niet meer zat in uw hofje

onder Hervormde kerkvoogdij, doch met alle Gereformeerden in één ruimen frisschen hof, de duffe praatjesfeer tegelijk zou zijn opgetrokken.

Intusschen zult u mij den raad niet euvel duiden, om hals over kop het besjeshuis te ontvluchten en weer het aloude ruime sop te kiezen.

Ook Dr. Kaajan in „Utr. Kerkbode“ weerlegt de fantasieën van Dr. H. Visscher. En De Popma schrijft in „Soester Kerkbode“:

Prof. Visscher veroordeelt de beslissing inzake de gezangen met als argument, dat sommige van de aangenomen nieuwe gezangen ook voorkomen in den bundel, die in de Herv. Kerk in gebruik is.

Op deze wijze zou men bezwaren kunnen hebben tegen het zingen van Psalmen, omdat in den bundel van Johannes de Heer ook wel eens een psalm voorkomt.

Is overigens goed er aan te denken, dat Prof. Severijn tegen het zingen van gezangen in den kerkdienst geen principiële bezwaren heeft.

Heel erg is, wat Prof. Visscher zegt over de poging aangewend om tot kerkelijke eenheid onder alle Gereformeerden te komen.

Omdat hem ter oore gekomen is, dat ter Synode min-vriendelijk gesproken is over Prof. Visscher en over De Kersten, meent hij de poging tot eenheid als onwaarschijnlijk te mogen brandmerken.

Let wel, hiermee oordeelt hij niet over bepaalde personen, maar over de Gereformeerde Kerken, die toch ter Synode bijeen zijn. — — —

Wie op geruchten aangaande zijn persoon heel een kerkengroep veroordeelt en zoo een beweging tot eenheid tracht te vermoorden, is toch heel moeilijk in ernst te nemen.

De pers en Prof. Visscher.

De De Bondt schrijft in „Leidsche Kerkbode“:

In „De Standaard“ van Dinsdag 3 October kwam belans onder de rubriek Kerknieuws onderstaand stukje voor van Prof. Visscher.

Wij betreuren dat, omdat het geschrift van dezen hoogleeraar tienduizenden Gereformeerden, allen trouwe leden van de Antirevolutionaire Partij, be droeft en ergert.

„De Standaard“ moest zich daar buiten houden. Niet alleen vóór de verkiezingen, ook daarna.

Nu zal zij eerlijkheidshalve ook de Gereformeerde contra-stem moeten vertolken.

En De Boeyinga in „Haarlemsch Kerkblad“:

De citaten, die ik gaf, zijn aan „De Standaard“ ontleend. Doch, hoe heb ik het nu? Heeft dit blad, dat thans zulk een frisschen geest ademt, in een onbe waakt oogentlik een plaats gehuurd op de hofjesbank, er tuk op, om vooral te zorgen, dat die gewichtige conversaties in alle deelen van het land verspreid worden?

Verdere fantasieën van Prof. Visscher.

Verleden week toonden we, hoe fantastisch Prof. Dr. H. Visscher te werk gaat, als hij een booze bui heeft. We zullen nog een enkel staaltje geven. In zijn „Geref. Weekblad“ lezen we nog de dwaze bewering, dat

zelfs Prof. Visscher en De Kersten er over de tong gingen, omdat zij de volmaaktheid dezer Kerken wel eens niet konden ontdekken.

Natuurlijk is dat onwaar: er is iets anders beweerd, waartegen de hooggeleerde Visscher niets in weet te brengen: zie verder De Boeyinga.

Voorts:

Van de gezangen werd destijds gezegd, dat als er maar eenmaal de uitbreiding was met Nieuw-Testamentische liederen, dan zou de geestelijke opbloei eerst recht beginnen!

Deze bewering zal Prof. V. niet waar kunnen maken: hij fantaseert. Daarmee vervalt zijn volgende these van „grenzenloze oppervlakkigheid“.

Maar wat niet valt, dat is onze klacht, dat wie op zoo looze gronden aanklaagt, een eigengerechtig geslacht kweekt van „grenzenloze oppervlakkigheid“, dat „niet raakt, en niet smaakt“, en niet weet, waarom het dat niet doet.

Eindelijk:

En tegelijkertijd roept men luide den Naam des Heeren aan om hereeniging, om den vrede van Jeruzalem, elkander prijzend, omdat zij zoo mooi de aangezochte Broederen, die hun „te zwaar“ zijn in de leer en te vasthoudend, als het geldt de leer en het leven ons van de Vaderen overgeleverd, hebben afgemaakt.

Over die eerste regels spreken we hieronder nog wel. Wat de laatste betreft: ook hier fantaseert de hoogleeraar. Er is niemand geprezen; en wat dat „afmaken“ betreft: het staat voor mij vast, dat in heel de Geref. pers over de Hervormde Synode nooit zooveel argumentloze onzin geschreven werd, als hier en elders de niet-gereformeerden onder veel zalvings-vertoon zich permitteeren tegen de Gereformeerde.

De Geref. pers over het door de H.H. Visscher en Van der Schuit beweerde „struikelblok“. De optelsom.

Boven lieten we reeds uitkomen, dat de hoogleeraar Visscher zegt: ze willen hereeniging met anderen, en tegelijk voeren ze enkele „nog eenige gezangen“ aan ons aller „eenige gezangen“ toe; dat is een struikelblok op den weg der eenheid. In gelijken zin sprak zich ook „De Wekker“ (S. te A.) uit. We hooren hiertegen Dr. K. Dijk in „Haagsch Kerkblad“:

Is zul

Mag d

tal gez

wijl teg

rijst.

Durft.

ik wil g

gezangen

Zoo is

Waarc

en te ze

Ook t

tevreder

Zoo is

met je v

maar me

om inee

ook de

Ook de

dacht aan

artikel, ze

In da

om het

afzakke

moet di

menigte

steeds v

het juis

die met

De Boer

Ook t

juist (h

belaam

alleen

kunnen

eeuwen

dan —

der gezi

alleen:

afgeglee

Maar di

men vo

held af

nooit al

„De We

ook zeide

worden al

dat is

zin uit

der Sch

der vad

Nu we

hebben, g

die evene

doet. De J

Wekker“

tiëring v

In he

over het

lijk ove

gelische

Neen,

lied. Op

der Sch

„We l

hebben

Heiland

menten,

dragers,

lijk, ei

en die

ook ges

Zeker,

„dichter

meerd l

stuite

bovendi

61 — „o

lijke ke

enkel

gen...

Welnu

burg g

bundel

gegeven

We late

Waar

de ke l

haar hy

de waar

waarhei

volgd; z

dwaalle

stelling

psalm

zange

zangen.

der ket

waardo

niet do

bepaald

weer h

laten, w

loochen

wat we

van voo

maar d

keerde

„De We

meerde K

alle Gerefor-

duffe praatjes

euvel duiden,

ntvluchten en

rilegt de fanta-

ma schrijft in

ing inzake de

ge van de aan-

en in den bun-

nnen hebben

in den bundel

en psalm voor-

ken, dat Prof.

n in den kerk-

st.

over de poging

nder alle Gere-

rkblad“:

Standaard“ ont-

ft dit blad, dat

t, in een onbe-

de hofjesbank,

die gewichtige

land verspreid

Prof. Visscher.

erkschode“:

October kwam

vs onderstaand

rijf van dezen

neerden, allen

aire Partij, be-

buiten houden.

daarna

Gereformeerde

rkblad“:

Standaard“ ont-

ft dit blad, dat

t, in een onbe-

de hofjesbank,

die gewichtige

land verspreid

Prof. Visscher.

erkschode“:

Is zulk een bewering voor God te verantwoorden? Mag de eenheid worden afgewezen omdat het tiental gezangen tot een dertigtal is uitgebreid, terwijl tegen den inhoud der liederen geen bezwaar rijst.

Durft men voor den Heere te belijden: God des eeds, ik wil geen eenheid, omdat wij tien en zij dertig gezangen zingen?

Zoo is het toch!

Waarom weigert men de dingen zuiver te stellen en te zeggen?

Ook tegen alle onzuivere argumentatie van ontevreden in?

Zóó is de kwestie scherp gesteld. Het optelsommetje voor de poort van God. Dat lijkt profaan; maar men moet juist de dingen zóó concreet stellen, om ineens te zien, wat de werkelijkheid is. Zóó zien ook de engelen.

Ook Ds J. D. Boerkoel wijdt in „Watergr. Kb.“ aandacht aan „De Wekker“. Sprekend over het „Wekker“-artikel, zegt Ds Boerkoel:

In dat artikelje wordt alweer een poging gedaan, om het voor te stellen, alsof wij bedenkelijk aan het afzakken zijn. Een citaat uit Dr Kuypers „Eeredienst“ moet dienen, om ons voor te houden, dat de overgrote menigte, die vasthield aan de belijdenis der vaderen, steeds voor de Psalmen bleef kiezen en dat omgekeerd het juist de afgegledenen van de waarheid waren, die met de gezangen dweepten.

Ds Boerkoel merkt op:

Ook al blijft de uitspraak van Kuypers ten deele juist (ik zeg: ten deele, want Kuypers denkt aan den befaamden gezangenbundel der Herv. Kerk, overziet alleen het tijdperk der „verlichting“; en men zou kunnen vragen, of ook in de oude kerk der eerste eeuwen de hymnen een bewijs waren van afval) dan — wat zegt dit dan nog tegen de uitbreiding der gezangen in dezen onzen tijd? Kuypers zegt alleen: men was (in de 18e eeuw) van de waarheid afgegleden en daarom was men zoo voor gezangen. Maar dat geeft niet het recht, om nu ook te zeggen: men voert gezangen in, daarom is men van de waarheid afgegleden. Dat zou Kuypers, als hij nog leefde, nooit of te nimmer gezegd hebben.

„De Wekker“ doet, zegt Ds B., alsof Dr Kuypers dat óók zeide, althans, alsof dit uit Kuypers citaat mag worden afgeleid. Maar

dat is een logische fout. Deze aanhaling van een zin uit Kuypers zou alleen waarde hebben, als Van der Schuit kon aantonen, dat wij al van het spoor der vaderen in onze belijdenis waren afgegleden.

Nu we toch over dat citaat uit Dr A. Kuypers het hebben, geven we even het woord aan Ds C. Lindeboom, die eveneens tegen „De Wekker“ de waarheid spreken doet. Ds Lindeboom merkt op, dat de schrijver in „De Wekker“ „een groote vergissing begaat“ (spatiëring van Ds Lindeboom):

In het afgedrukte citaat heeft Dr Kuypers het niet over het vrije lied in 't algemeen, maar zeer bepaaldelijk over „deze Gezangen“, n.l. de bundel Evangelische Gezangen, bij de Hervormde Kerk in gebruik.

Neen, Dr Kuypers was niet afkeerig van het vrije lied. Op dezelfde bladzijde, waaraan Prof. Van der Schuit zijn citaat ontleent, zegt Dr Kuypers:

„We hebben voor onze Christelijke feestdagen, we hebben voor de verheffing van onze ziel tot onzen Heiland, we hebben voor de bediening van de Sacramenten, voor de bevestiging van leden en ambtsdragers, en zoo ook voor de bevestiging van het huwelijk, eigen liederen dringend van nood, en die zullen ons door Gods gunste te Zijner tijd ook geschonken worden.“

Zeker, Dr Kuypers zag, aldus schrijvende, uit naar „dichters bij Gods genade, en bij Gods genade Gereformerd in hart en nieren“, maar hij heeft niet uitsluitend aan nieuwere dichters gedacht. „Er kan bovendien sprake van zijn“ — zoo lezen we op blz. 61 — „om ook uit den liederenschat der oude Christelijke kerk en uit de reformatische zangen nog enkele aan onzen bundel toe te voegen...“

Welnu — dit laatste heeft de Synode van Middelburg gedaan. Zij heeft aan den bestaanden bundel „Eenige Gezangen“ een kleine uitbreiding gegeven.

We laten thans weer Ds Boerkoel spreken:

Waar ligt de oorsprong der gezangen! Niet bij de ketters, maar in de kerk! De kerk zong haar hymnen. En toen hebben de ketters, omdat ze de waarde der gezangen voor de propagandeering van de waarheid in de kerk gezien hadden, de kerk nagevolgd; zij hebben óók gezangen gedicht, om aan hun dwaalleer gereeder ingang te verschaffen. De tegenstelling is dus niet: waarheidsbelijders met psalmen tegenover dwaalleersaars met gezangen; maar: goede gezangen en verkeerde gezangen. De kerk heeft, uit vrees voor de gezangen der ketters, alle gezangen later in den ban gedaan, waardoor wat al of niet gezongen werd, eigenlijk niet door de kerk zelf, maar door de ketters werd bepaald. Thans heeft in Middelburg de kerk zelf weer het heft in handen genomen en gezegd: wij laten, wat we zingen willen, niet afhangen van wat loochenaars der waarheid zingen. We bepalen zelf, wat we zullen zingen. Hiermede is de oude toestand van voor eeuwen weer hersteld, dat niet de dwaalleer, maar de kerk zelf den toon aangeeft. Tegenover verkeerde gezangen plaatsen we nu weer de goede.

„De Wekker“ trachtte aan te toonen, dat de Gereformeerde Kerken zelf onzeker zijn. Ds Boerkoel merkt op:

De heer Van der Schuit heeft een vermoeden, dat wij het in den grond van ons hart nog wel met hem eens zijn. We zijn volgens hem niet gerust over ons eigen besluit te Middelburg. Bewijs daarvoor? Een stukje uit „De Heraut“, waarin Prof. Grosheide de verwachting uitspreekt, dat geen onzer predikanten zoo dwaas zal zijn, om nu maar dadelijk een groot aantal gezangen te laten zingen. Gezien de bestaande bezwaren is voorzichtigheid eisch, om niet meer te bederven dan te winnen.

Hieruit concludeert „De Wekker“ dan: deze vrees zegt duidelijk, dat we hier niet te doen hebben met een echt Gereformeerd beginsel.

Ds Boerkoel zegt: merkwaardig: anders moet men van de „vage“ uitdrukking „geref. beginselen“ in Chr. Geref. kringen niets hebben; maar nu doet ze weer opgeld. Overigens

die vrees van „De Heraut“ is geen beduchtheid voor afglijding tengevolge der nieuwe gezangen, evenmin als Ds Schoutens voorstel, om nog drie jaren te wachten en de gemeenten voor te bereiden door die vrees werd ingegeven. Maar het is de vrees, dat door het in grooten getale opgeven van gezangen die leden onzer kerk, die nog geen helder inzicht in de kwestie hebben, zouden worden afgestooten. Prof. Grosheide's opmerking bedoelt een daad van vroed kerkelijk beleid, zooals men dat in de Chr. Geref. Kerk zelf herhaaldelijk in toepassing brengt.

Dat kon „De Wekker“-redacteur weten. Ter Synode en daarvoor is het herhaaldelijk uitgesproken, dat de gezangen ons het verlies van leden niet waard zijn. Wie dus tot voorzichtigheid aanraadt, wordt uitsluitend beziel, indien door vrees, dan door de vrees voor de Apeldoornsche visschers in troebel water; maar beter kunnen we zeggen: beziel door liefde voor de eenheid der kerk en voor diegenen harer leden, die nog niet ten volle van de juistheid van Middelburgs beslissing overtuigd zijn.

Deze „Wekker“-redacteur, zegt Ds Boerkoel,

exeteitiseert glad verkeerd. Hij leest in en haalt uit woorden van Kuypers en Grosheide, wat er niet inligt en zeer zeker niet bedoeld is.

In zijn stukje heeft hij het over dingen, die wij klakkeloos zeggen. Over deze meer dan minne uitdrukking (het gaat over ons pogen om eenheid te zoeken tusschen alle Gereformeerden) hebben we de volgende week nog iets te zeggen.

Wij nemen het woord hier over, zegt Ds Boerkoel; hij vraagt dezen auteur dan ook aan het slot

dat hij maar niet zoo klakkeloos en zonder eenig, ik zeg niet: dieper nadenken, want reeds bij zeer oppervlakkig nadenken is het duidelijk, dat zijn conclusies kant noch wal raken, dus zonder eenig nadenken dingen neerschrijft, die er precies naast zijn.

Conclusie: niet die paar liederen méér of minder, maar het onzuiver stellen van problemen, en vooral de geestesgesteldheid, waaruit dat te verklaren is, zijn struikelblok voor hereeniging. Niet het plaatsen van deze feiten in het volle licht. We komen er niet door verdoezeling, doch door blootlegging van den werkelijken bodem, waarop we staan. Alleen op dezen bodem der werkelijkheid kunnen we ons bekeeren.

We zijn het eens met Ds Mr de Vries in „Ons Kerkbl.“:

Hier is, zooals men ziet, de zoozeer gewenschte goede geest nog geheel zoek.

Even later:

Wat is voor hem beslissend, het Woord Gods of het gewichtige (?) feit, dat de Chr. Geref. 11 gezangen zingen (waaronder de „fraaie“ belijdenis van één kerk, één algemeen genootschap) en wij straks 30? Had de Synode terwille van de eenheid niet het „grote struikelblok“ van de uitbreiding der gezangen moeten opwerpen? Och arme, wie daarover valt, vindt licht 100 andere dergelijke „steenen des aanstoots“ meer op zijn weg. Men kan aanstoot geven, maar ook nemen. Men kan inzake de vereenigingspogingen zoeken wat vereenigt, maar ook wat verdeelt. Men kan in gehoorzaamheid aan den eisch des Heeren de eenheid begeeren, en men kan haar ook niet begeeren en argumenten (?) zoeken, om te trachten die niet-begeerte te rechtvaardigen.

We zullen onze bloemlezing nu maar staken. En maar niet vragen, hoe die andere Apeldoornsche „Wekker“-redacteur het gehad heeft, toen hij viermaal preekte in een Gereformeerde Kerk, waar ze de gezangen minstens évenzeer begeeren (indien de inhoud goed is) als hier in Nederland! Dat was Indië, zegt iemand. Precies. Maar de PHOHI had de befaamde morphine-redenen dezes anderen redacteurs ook naar Indië kunnen overbrengen, als er eerder zoo iets geweest was... Och arme, wij zitten diep in het moeras. Wil men wel? Ds Ferwerda vraagt het zich ook af in „Amst. Kb.“ sprekende over eerstgenoemden „Wekker“-redacteur, die over het „struikelblok“ sprak:

Dit bezwaar uit hij op een toon van: ziet ge wel, er komt toch niets van! Haast krijgt ge den indruk, alsof hij het met zekere voldoening constateert.

En dat is het pijnlijke, omdat alle besef van eenheidsdrang er in wordt gemist.

Nu de vraag naar mogelijke vereeniging aan de orde is gesteld, wordt er veel, bijzonder veel, geveerd van degenen, die over en weer ons kerkelijk publiek inlichten. Ik herhaal: over en weer, bij ons niet minder dan bij den ander. Indien de eenheidsdrang stelselmatig wordt onderdrukt door menselijke gevoeligheden, menschenlijken onwil, menschenlijke antipathieën, dan ziet het er donker uit. Over en weer.

In „Haarlemsch Kerkbl.“ schrijft Ds Boeyinga:

Van onvriendelijke zijde smaalt men dikwijls over de duifheid onzer synodes. Zoo was het nu weer voornamekelijk „Woord en Geest“, dat eerst insinueerde, dat Middelburg de uitbreiding van onzen zangbundel niet zou aandurven, en toen dit toch gebeurde, met verholten begeerte wees op vermeende kullen in onze kerken, waarin dit wagentje met gezangen wel zal kantelen.

Voorts doet Ds Boeyinga nog enkele noodzakelijke waarheden hooren aan het adres van hetzelfde orgaan, daarin volkomen bevestigend het oordeel van Ds De Bondt, die weertzinwekkend noemde wat zoo was.

K. S.

BOEKBESPREKING

Dr K. Schilder, Het Mirakel van de vreugde der Immanuelgemeenschap. Afscheidspreking.

W. Zwagers — Rotterdam, 1933.

Men weet het: iedere redacteur bij ons is verplicht zijn eigen werken aan te kondigen. Ook nu moge ik er aan voldoen. Hier is de afscheidsprek, die ik onlangs hield. Tot de uitgave ben ik overgegaan op zeer veelvuldig verzoek; en, nu men eenmaal zoo wilde en de uitgaaf hoofdzakelijk plaatselijk blijft, had ik er geen bezwaar tegen, een portret als bijlage mogelijk te helpen maken.

De preek is geschreven, en gedrukt, vóór ze uitgesproken werd; ik heb onder het spreken zooveel maar eenigszins mogelijk was, me eraan gehouden. Zoodat men dus zakelijk krijgt, wat gezegd werd. De uitgever zorgde voor uitstekend papier en goede letter.

K. S.

Bij de N.V. Gebr. Zomer en Keuning te Wageningen is verschenen een herdruk van de

Platen-atlas voor Gymnasia, Hoogere Burgerscholen, Kweek- en Normalscholen en Mulo-scholen, door Dr A. van Deursen.

Dat deze Aardrijkskundige platenatlas een herdruk is vernemen we uit „een woord vooraf“: maar er staat onmiddellijk bij, dat die herdruk „bijna een nieuwe atlas“ is geworden, omdat „haast de helft van de foto's... door andere (werd) vervangen“. Die „andere“ zijn dan blijkens hetzelfde voorwoord een collectie platen over Sovjet Rusland, over Duitschland, Engeland, West-Indië, Brazilië, Zuid-Afrika en over een reis van den verzamelaar zelf naar Indië.

Aardrijkskundige platen verzamelen ten dienste van het onderwijs is geen leekenwerk. Want een atlas, die werkelijk ten dienste van het onderwijs zal staan, moet met den inhoud van dat onderwijs rekening houden en op de behoeften van dat onderwijs zijn gericht. Nu is de moderne opvatting van aardrijkskundeonderwijs de aandacht te concentreren op geologie en sociale geographie. En overeenkomstig die opvatting heeft Dr Van Deursen een schat van illustraties en instructieve platen verzameld, die, van vakkundige bijchriften voorzien en op uitstekende wijze gereproduceerd, meer dan vele woorden spreken van het onderwerp, dat ze in beeld brengen.

Een groote collectie behandelt de vormen der landoppervlakte: heuvels, bergen, rivieren, meren, dalformaties, korstverschijnselen, kustten, vulkanisme. De bijchriften doen hier alles; ze geven inhoud aan de foto's en maken die tot waardevolle studieobjecten. Wat b.v. bij de duidelijke platen over de gletschervorming wordt gezegd, maakt het bezichtigen van den atlas tot aanschouwelijk aardrijkskunde onderwijs. En niet alleen de scholier, maar ook de belangstellende zomer-reiziger, die zelf gletschers heeft gezien, en daarbij voor allerlei vragen heeft gestaan, kan hier een gemakkelijke winst opdoen.

Een tweede uitgebreide serie platen is aan de sociale geographie gewijd. Er zijn platen over het onderwerp: de mensch en het landschap (over bescherming tegen het water, inpoldering, wegeaanleg, rivierverbetering, nederzettingen) en, heel veel zelfs, over: mensch en maatschappij (landbouw, veeteelt, visscherij, industrie, handel, verkeer, naast woning, kleederdrachten, volksgebruiken enz.). Bijzondere aandacht is daarbij geschonken aan de verschillende godsdienstavormen, in de afbeelding van tempels, huissaltaren, heilige plaatsen enz. Voorts zijn er merkwaardige stadsgezichten, beroemde bouwwerken en ruïnes, en ook nog enkele reproducties van prehistorische vondsten.

Het geheel is dus rijk aan afwisseling en geheel gericht naar de moderne eischen van het vak. Juist dat maakt deze atlas van beteekenis. Ze is meer dan een platen-atlas, ook meer dan een willekeurige verzameling van op zichzelf belangrijke illustraties, ze is een studieboek, dat men bladzijde voor bladzijde moet doorwerken en dat dan een encyclopaedisch beeld geeft van wat het mooie vak aardrijkskunde tegenwoordig is en wil.

De uitgeefster zorgde voor een uitvoering, die bij de collectie past. Er zit heel wat vast aan zoo'n illustratieboek en daarom verdient de keurige en onbekrompen wijze, waarop de N.V. Gebr. Zomer en Keuning haar taak heeft opgevat, afzonderlijke vermelding.

C. T.

Nog een tweede schooluitgave is bij dezelfde N. V. van de pers gekomen (eigenlijk al een poos geleden, maar de aankondiging in ons blad is nog altijd niet gebeurd), het Leerboek der Algemeene Geschiedenis, door Dr H. J. Smit en Dr Z. W. Sneller, een uitgave in twee deelen (tot en na 1648).

Ons blad is de plaats niet, om een breede bespreking